

ОШ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИНИН ЖАРЧЫСЫ. УКУК

ВЕСТНИК ОШСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА. ПРАВО

JOURNAL OF OSH STATE UNIVERSITY. LAW

e-ISSN: 1694-8661

№1(2)/2023, 117-122

УДК: 34.343

DOI: [https://doi.org/10.52754/16948661_2023_1\(2\)_17](https://doi.org/10.52754/16948661_2023_1(2)_17)

КОРРУПЦИЯЛЫК КЫЛМЫШТАРДЫ ИЛИКТӨӨ ЖАНА АЙЫПТОО
РАССЛЕДОВАНИЕ И УГОЛОВНОЕ ПРЕСЛЕДОВАНИЕ КОРРУПЦИОННЫХ
ПРЕСТУПЛЕНИЙ
INVESTIGATION AND PROSECUTION OF CORRUPTION OFFENCES

Парайдин уулу Шайлообек

Парайдин уулу Шайлообек

Paraidin uulu Shailoobek

ю.и.к., доцент, Ош мамлекеттик университети

к.ю.н., доцент, Ошский государственный университет

Candidate of Law, Associate Professor, Osh State University

mega.shailoo@mail.ru

Алмаматова Гаухар Шабданбековна

Алмаматова Гаухар Шабданбековна

Almatatova Gauhar Shabdanbekovna

Ош мамлекеттик университети

Ошский государственный университет

Osh State University

Тайлакбаев Темирлан Турарович

Тайлакбаев Темирлан Турарович

Taylakbayev Temirlan Turarovich

Ош мамлекеттик университети

Ошский государственный университет

Osh State University

КОРРУПЦИЯЛЫК КЫЛМЫШТАРДЫ ИЛИКТӨӨ ЖАНА АЙЫПТОО

Аннотация

Бул макалада "Коррупция" түшүнүгүнүн доктриналык чечмелениши берилет. Коррупциянын расмий аныктамасы талданган. Мыйзам чыгаруучу коррупцияны коррупциялык жүрүм-турумдун жеке учурларынын жыйындысы катары карайт. Мындай ыкманын банкроттугу жана коркунучу негиздүү. Бул макаланын актуалдуулугу коррупциялык багыттагы кылмыштардын саны жыл сайын көбөйүп жаткандыгына байланыштуу. Коррупциялык кылмыштар кылмыштардын эң жашыруун түрү болгондуктан, бул макалада сүрөттөлгөн тергөө ыкмаларын натыйжалуу колдонуу керек. Макаланын максаты-коррупциялык кылмыштарды иликтөөнүн эң натыйжалуу иликтөө жана издөө чараларын, ыкмаларын жана ыкмаларын изилдөө, ошондой эле аларды ишке ашырууда пайда болгон көйгөйлөрдү аныктоо. Авторунун айтымында, коррупция терс социалдык көрүнүш. Бул ыкманы эске алуу менен коррупциянын аныктамасы берилет, анын негизги өзгөчөлүктөрү ачылат ж.б.

Ачык сөздөр: коррупция, пара алуу, кызматты кыянаттык менен пайдалануу, коррупциялык кылмыштар, расмий кылмыштар.

РАССЛЕДОВАНИЕ И УГОЛОВНОЕ ПРЕСЛЕДОВАНИЕ КОРРУПЦИОННЫХ ПРЕСТУПЛЕНИЙ

INVESTIGATION AND PROSECUTION OF CORRUPTION OFFENCES

Аннотация

В данной статье представлена доктринальная трактовка понятия "коррупция". Было проанализировано официальное определение коррупции. Законодатель рассматривает коррупцию как совокупность отдельных случаев коррупционного поведения. Банкротство и риск, связанные с таким подходом, оправданы. Актуальность данной статьи обусловлена тем, что в настоящее время численность совершенных преступлений коррупционной направленности с каждым годом растет. Так как коррупционные преступления являются самыми латентными из всех видов преступлений, необходимо использовать более эффективные методы расследования, исследование которых обозначены в данной статье. Цель статьи заключается в рассмотрении самых эффективных следственных и оперативно-розыскных действий, способах и приемах расследования коррупционных преступлений, а также в выявлении проблем, возникающих при их проведении. По мнению автора, коррупция - это негативное социальное явление. С учетом этого метода дается определение коррупции, раскрываются ее основные признаки и т.д.

Abstract

This article presents a doctrinal interpretation of the concept of "corruption". The official definition of corruption has been analyzed. The legislator considers corruption as a set of individual cases of corrupt behavior. The bankruptcy and the risk of this approach are justified. According to the author, corruption is a negative social phenomenon. The relevance of this article is due to the fact that the number of crimes of the corruption direction committed is increasing every year. Since corruption crimes are the most latent of all types of crimes, it is necessary to use the methods of investigation described in this article more effectively. The purpose of the article is to study the most effective investigative and search measures, methods and methods of investigating corruption crimes, as well as in identifying problems that arise in their implementation. Taking into account this method, the definition of corruption is given, its main features are revealed, etc.

Ключевые слова: коррупция, взяточничество, злоупотребление служебным положением, коррупционные преступления, должностные преступления.

Keywords: corruption, bribery, abuse of office, corruption crimes, official crimes.

Кыргызстандын туруктуу өнүгүүсүнүн азыркы этабында жана анын улуттук камсыз кылуучу инновациялык экономикага тездетилген өтүү коопсуздук комплекстүү жана негиздерин коргоого багытталган Кыргыз Республикасынын Конституциялык түзүлүшүн, адамдын негизги укуктарын жана эркиндиктерин, жарандандык, ошондой эле жарандык тынчтыкты сактоо, саясий жана социалдык коомдогу туруктуулук. Жолдогу эң коркунучтуу тоскоолдуктардын бири өлкөдө болуп жаткан өзгөрүүлөрдү түзгөн бул- коррупция. Ал белгилүү ишкердикти начарлатат, экономиканын криминалдашуусуна көмөктөшөт жана Кыргыз Республикасынын инвестициялык жагымдуулугун төмөндөтөт.

Башкача айтканда, Конвенцияда каралган чараларды эске алуу менен Бириккен Улуттар Уюмунун Коррупцияга каршы Конвенциясы, коррупцияга каршы кылмыш жоопкерчилиги жөнүндө конвенция жана коррупцияга каршы күрөшүү боюнча башка эл аралык укуктук инструменттер, анын катышуучусу Кыргыз Республикасы, Улуттук стратегияны иштеп чыккан.Өлкөдө менчик укугун коргоого багытталган коррупцияга каршы күрөшүү, сот системасын чыңдоо жана ишкердик эркиндигин камсыз кылуу ж.б. [4. 132-133-б.]

"Кыргызстанда жыл сайын коррупциядан келтирилген зыян 30 млрд.сомдон ашат. буга өлкө бюджетинин кирешесинин дээрлик 40 пайызы туура келет". Изилдөөлөргө ылайык, экономиканын 40 пайыздан ашыгы көмүскөдө, бизнес структуралардагы эмгек акынын 52 пайызы конверттерде сарпталат. Коррупция системалуу көйгөйгө айланды, аны чечмейинче өлкөнүн мындан аркы өнүгүүсү мүмкүн эмес. Адамдар мамлекеттик органдар антикоррупциялык бизнес менен алектенет деп күтүп, үмүттөнүүгө көнүп калышкан, бирок коррупция менен күрөшүү кадимки көрүнүш.¹

Кылмыш-жаза укугунда жана криминология илиминде коррупция түшүнүгүнүн маселеси талкуунун маселелеринин бири болуп саналат. Негизги айырмачылык "коррупция"түшүнүгүн чечмелөөдө.

Кыргыз Республикасынын жана анын туруктуу өнүгүүсүнүн азыркы этабында инновациялык экономикага тез өтүү коопсуздук татаал жана негиздерин коргоого багытталган Кыргыз Республикасынын Конституциялык тартиби, адам укуктары жана эркиндиктери, жарандар, ошондой эле жарандык тынчтыкты сактоо, саясий жана социалдык коомдогу туруктуулук. Жолдогу эң коркунучтуу тоскоолдуктардын бири өлкөдө жасалган өзгөрүүлөр бул-коррупция. Ал белгилүү, бул ишмердүүлүктү начарлатат, экономиканы криминалдаштырууга өбөлгө түзөт жана Кыргызстандын инвестициялык жагымдуулугун төмөндөтөт.

Коррупцияны тар түшүнүктү жактагандар пара алуу деп аныкташат. Коррупция "мамлекеттик жана башка кызматкерлердин пара алуусу жана коррупциясы менен мүнөздөлгөн социалдык көрүнүш, ушул негизде алардын жеке же тар топтук, расмий кызыкчылыктардын, бийликтин жана алар менен байланышкан жөндөмдөрдүн корпоративдик кызыкчылыктарында өз алдынча пайдалануусу менен мүнөздөлөт". Коррупция-бул "кээ бир адамдарга башкалардын пара берүүсү менен көрсөтүлгөн социалдык жактан терс көрүнүш".

¹ News.cd – Кыргызстан жаңылыктары, "Кыргызстанда коррупциядан жылына 700 миллион долларга жакын зыян келет", <https://vesti.kg/analitika/item/27273-ezhegodnyiy-uscherb-ot-korrupsii-v-kyrgyzstane-sostavlyayet-primerno-700-millionov-dollarov.html>

Коррупцияга карата кеңири көз карашты сынга алып, Н.Ф. Кузнецов мындай деп белгилейт: "коррупцияны бийликти кыянаттык менен пайдалануу, бийликтен ашыкча, жасалма, коррупция сыяктуу расмий кылмыштардын бүтүндөй тутуму деп атоо практикалык эмес, ошондой эле күнөөнү, жоопкерчиликти айырмалоо принцибине ылайык келбейт жана жазаны айырмалоо. Кылмыш-жаза укугунда бул экономикалык жана расмий кылмыштардын укуктук жөнгө салынышын абдан татаалдаштырат жана кылмыштуулуктун квалификациясын жана алардын кылмыштуулугун чаташтырат" [1. 22-23-б.].

"Коррупция" термининин мындай чечмеленишинин оң жагы-авторлор коррупциялык бүтүмдөрдүн жогорку коомдук коркунучуна көңүл бурушат. Бирок, кылмыш-жаза укугунун категорияларынын призмасы аркылуу коррупциянын сүрөттөлүшү бул терс социалдык көрүнүштүн чектерин ачык-айкын чектейт. Анализ жана баалоосуз, бийликтер тарабынан гана же коррупциялык компоненти бар адамдардын тобунун бир бөлүгү катары жасалган бир топ иш-аракеттер сакталып калат.

Коррупцияны кеңири түшүнүүнү жактагандар чиновник менен жеке адамдын ортосундагы кылмыштуу бүтүмгө эмес, чиновниктин өзүмчүл жүрүм-турумуна басым жасашат. Г.Н. Борзенковдун айтымында, коррупция "административдик аппаратты бузууну камтыйт, бул алардын расмий кызмат абалын кызматкерлер өз кызыкчылыктары үчүн колдонууга негизделген" [2. 30-б.].

В.С. Комиссаров айтымында: коррупция-бул кызматтын кызыкчылыктарынан айырмаланып, алардын ыйгарым укуктарын администрациянын субъектиси жеке кызыкчылыктардан пайдалануу" деп эсептейт [3. 26-б.].

Коррупциянын расмий аныктамасы 2022-жылдын 25-мартындагы №166, "Коррупцияга каршы күрөшүү жөнүндө" мыйзамда берилген. Мыйзамдын жоболоруна ылайык, коррупция төмөнкүлөрдүн маңызы болуп саналат:

а) расмий кызматты кыянаттык менен пайдалануу, пара алуу, кызматты кыянаттык менен пайдалануу, коммерциялык пара алуу же башка мыйзамсыз пайдалануу, коомдун жана мамлекеттин мыйзамдуу кызыкчылыктарына каршы, өздөрүнө же үчүнчү жактарга акча, баалуу буюмдар, башка мүлк же кызматтар, башка менчик укуктары же башка менчик укуктары түрүндө артыкчылык алуу үчүн;

б) субпараграммада көрсөтүлгөн актыларды юридикалык жактын атынан же кызыкчылыгы үчүн жасоо. "Биринчиден, коррупция-бул мамлекеттик органдарда (пара алуу, кызматты кыянаттык менен пайдалануу, кызматты кыянаттык менен пайдалануу) жана жеке уюмдарда (Коммерциялык пара алуу, кызматты кыянаттык менен пайдалануу, башка мыйзамсыз пайдалануу) жасала турган конкреттүү иш-аракеттердин жыйындысы деген тыянакка алып келет. Экинчиден, бардык адамдар (мамлекеттик жана муниципалдык кызматкерлер, жеке адамдар, мамлекеттик кызматкерлер, юридикалык жактын өкүлдөрү ж.б.) коррупцияга баткан чиновниктер катары таанылышы мүмкүн.

Илимпоздордун комментарийлери, албетте адилеттүү. Бирок, биздин көз карашыбызда, коррупциянын расмий аныктамасынын негизги кемчилиги-мыйзам чыгаруучу коррупциялык жүрүм-турумдун бир катар жеке учурларын коррупция катары түшүнөт. Ар бир пара коррупциялык иш катары каралбашы керек. Башкача айтканда, пара алуучунун кылмыш жоопкерчилигинен бошотулушунун шартсыз негизи болуп пара алуу эсептелет. Бул учурда

пара берүүчү кылмышкер катары эмес, кылмыштын курмандыгы катары таанылат. Демек, пара алуунун бардык учурлары коррупциянын көрүнүштөрүнө байланыштуу болбошу керек. Пара алгандардын баары эле паракорчулукка барбайт. Пара мамлекеттик кызыкчылыктардын пайдасына, мисалы, кызматкерге берилген расмий милдеттерди аткаруу максатында жүргүзүлүшү мүмкүн.

Демек, "коррупция" деген терминдин расмий аныктамасы олуттуу кемчиликтерсиз болбойт. Мындан тышкары, бул аныктама адеп-ахлакка жана укуктук аң-сезимге олуттуу коркунуч туудурат, анткени ал социалдык пайдалуу жана социалдык зыяндуу жүрүм-турумдун ортосундагы чек араны өчүрөт.

Башкача айтканда, коррупцияны терс социалдык көрүнүш катары чечмелөө керек. Мындай вариант мүмкүн: "коррупция коомдун кызыкчылыктарын жеке мүнөздөгү кызыкчылыктар менен алмаштырат". Бул аныктама коррупциянын төмөнкү маанилүү өзгөчөлүктөрүн аныктоого мүмкүндүк берет:

- 1) коррупцияга шектүү объект "коомдун кызыкчылыктары";
- 2) коррупциялык жүрүм-турумдун предмети "бийликтин өкүлү";
- 3) айрым кызыкчылыктарды башка кызыкчылыктар менен "алмаштыруудан" турган коррупциялык жүрүм-турум;
- 4) коррупциянын мотиви жана бийликтин жүрүм-турумунун коррупциялык максаты.

Бул аныктама коррупциядан жапа чеккен аймакты "коомдун кызыкчылыгы" деп ачык көрсөтөт. Бул макалада "коомдун кызыкчылыктары", "коомдук кызыкчылыктар", деген терминдер, алардын айырмачылыктарына карабастан, бир-бирин алмаштырып колдонулат, анткени алар жеке (жеке, тар топтук) кызыкчылыктарга каршы. Аларга калктын ден соолугу жана коопсуздугу, коомдук адеп-ахлак жана мыйзамдуулук, билим берүү, маданият жана башка социалдык маанилүү категориялар кирет.

Коррупциянын субъектилери мамлекеттик кызыкчылыктарды камсыз кылуу үчүн дайындалган Өкмөттүн өкүлдөрү гана болушу мүмкүн. Бул түшүнүк адамдардын кеңири спектрин камтыйт-мамлекеттик жана муниципалдык кызматкерлер, депутаттар, судьялар жана башка кызматкерлер, банкынын кызматкерлери, пенсиялык(социалдык) фонд, мамлекеттик ишканалар ж.б. бир сөз менен айтканда, коомдун атынан жана өз кызыкчылыгы үчүн иш-аракет кылгандардын бардыгы. Коррупцияны коомдун кызыкчылыктарын жеке мүнөздөгү кызыкчылыктар менен алмаштыруу катары чечмелөө коррупциялык кылмыштарды расмий кылмыштардан айырмалоого мүмкүндүк берет. Ар бир расмий кылмыш коррупциялык иш эмес. Делимитациялоонун критерийлери-кылмыш жасоонун мотиви жана максаты. Ар бир коррупциялык кылмыш "коррупциялык мотив" жана "коррупциялык максат" бар деп божомолдойт.

Бийликтин өкүлүнүн коррупциялык жүрүм-турумунун себеби-коомдун кызыкчылыктарынын эсебинен башкалардын муктаждыктарын жана кызыкчылыктарын канааттандыруу каалоосу. Коррупциянын максаты менен биз бийликтин өкүлүнүн өзүнө жана башкаларга мүлктүк же мүлктүк эмес артыкчылык алуу каалоосун билдирет, бул коомдун кызыкчылыктарына зыян келтирет. Коррупциянын себептери жана максаттары ар башка. Айрым учурларда, чиновникке берилген ыйгарым укуктар коомдук көйгөйлөрдү чечүү үчүн колдонулат, бирок коом бул чиновник же ага байланыштуу адамдар катары кызмат кылуудан

көп пайда көрбөйт (ишкердик жана моралдык сапаттардан улам кызматка дал келбеген белгилүү адамдардын божомолу). Башка кырдаалдарда, бийликтин өкүлү, балким, коомдук көйгөйлөрдү чечет, бирок анын тез ишмердүүлүгү коомдун кызыкчылыктары менен эмес, өз пайдасы үчүн спектрлер. Буга максаттуу программаны ишке ашыруу керектиги мисал боло алат.

Жогоруда айтылган расмий кылмыштар үчүн мотивдер жана максаттар маанилүү эмес. Ошентип, Кылмыш-жаза сот органдары кызмат абалынан кыянаттык менен пайдаланууда өзүмчүл же башка жеке кызыкчылыктардын бар экендигин аныктоого. Бирок, бул мотивдин мазмуну мыйзамдын квалификациясына таасир этпейт (өзүн байытуу, "кооз" жашоо ж.б.). Пара алуу боюнча расмий күнөөнү таануу үчүн кылмыштын мотиви жана максаты эч кандай мааниге ээ эмес. Кылмыш-жаза мыйзамы пара алуучунун пайдасына пара алуу фактысын жана кызматтагы иш-аракеттерди гана аныктоону талап кылат.

Ошондой эле коррупциялык кылмыштар, салыштырмалуу чоң социалдык укуктук көрүнүш катары, расмий кылмыштарга караганда алда канча кеңири экендигин кошумчалоо туура. Коррупциялык кылмыштар укук коргоо органдарынын эң ар түрдүү кызыкчылыктарына - мүлккө, экономикалык мамилелерге, адамдын конституциялык укуктарына жана эркиндиктерине, мамлекеттик бийликке, адилеттүүлүккө ж.б. зыян келтириши мүмкүн.

Коррупция жана коррупциялык кылмыштар менен күрөшүү көйгөйлөрү азыр түп-тамырынан бери жаңы деңгээлге жетип жатат. Коррупция барган сайын күчөп, Кыргызстандын эгемендүү мамлекет катары жашоосуна коркунуч туудурууда.

Колдонулган адабияттар

- 1) Кузнецова Н.Ф. Коррупция в системе уголовных преступлений // Вестник МГУ. Сер. 11. 1993. № 1. [1. 22-23-б.]
- 2) Борзенков Г.Н. Уголовно-правовые меры борьбы с коррупцией // Вестник МГУ. Сер. 11. 1993. № 1. [2. 30-б.]
- 3) Комиссаров В.С. Уголовно-правовые аспекты борьбы с коррупцией // Вестник МГУ. Сер. 11. 1993. № 1. [3. 26-б.]
- 4) Парайдин уулу, Ш. (2023). Предпосылки коррупции и коррупционной преступности. *Вестник Ошского государственного университета. Право*, 1(1), 131-136. https://doi.org/10.52754/16948661_2022_1_14. [4. 132-133-б.]